

Єжи Рейзес-Дзедушицький,

Інститут бібліотекознавства і наукової інформації,
Силезький університет (Катовіце, Польща)

Юзеф Лозінський – співзасновник Потужицької бібліотеки у Львові *

За часів галицької автономії у Львові функціонувало чимало польських фундаційних публічних наукових бібліотек. До них належала і Потужицька бібліотека, заснована Юзефом Дзедушицьким приблизно 1815 р. Майже 100 років бібліотека була приватною і утримувалася коштами сина засновника – Володимира Дзедушицького. Вона дала початок науковій бібліотеці Музею ім. Дзедушицьких, котра була переважно природничого спрямування і діяла, з деякими перервами, аж до початку Другої світової війни. У статті представлено постать одного зі співзасновників цієї бібліотеки, політичного і громадського діяча, публіциста і бібліотекаря Юзефа Лозінського, який понад 50 років опікувався фондами Потужицької бібліотеки.

Ключові слова: Потужицька бібліотека (Поторицька бібліотека), Львів, галицька автономія, Юзеф Лозінський, Дзедушицькі.

За часів автономії у Львові функціонували численні бібліотеки, засновані зусиллями багатьох поколінь таких родин, як Оссолінські, Баворовські, Дзедушицькі і Павліковські. Книгозбірні часто були пов'язані з існуючими на той час у місті музейними колекціями. З часом, унаслідок інтеграції окремих бібліотек, що було цілком закономірним процесом, адже давалися взнаки економічні, політичні, а також історичні чинники, Потужицька бібліотека Дзедушицьких залишилася єдиною, самостійно існуючою у Львові польською бібліотечною інституцією приватного характеру, яка фінансувалася особисто Володимиром Дзедушицьким і фонди якої були доступні широким колам громадськості. Ця книгозбірня з перервами функціонувала аж до початку Другої світової війни. На жаль, її фондам не було присвячено, крім публікації *Des Loges*'а та інформації Хвалевіка, серйозних книгознавчих праць. Тому необхідність у бібліологічному аналізі умов утворення колекції і формування профілю комплектування книжкових зібрань, у розкритті характеру фондів цієї установи, а також кола людей, що її творили, не підлягає сумніву. Сподіваємося, що ця стаття певною мірою поповнить інформацію з історії інституції польської книги за часів національної неволі.

Насамперед нагадаємо, що генеза Потужицької бібліотеки тісно пов'язана з книгозбірнею Єжи Станіслава Дзедушицького (1670–1730), сина Францишка і Софії з Яблоновських, сестри гетьмана Станіслава Яблоновського, чоловіка Маріанни

Замойської в. коронного конюшого і жидачівського старости, котрий перший у родині отримав графський титул. Є. Ст. Дзедушицький належав до найбільш видатних представників того роду, був людиною високоосвіченою, поліглотом (вільно володів кількома мовами), захоплювався літературою, одночасно підтримував родинну пристрасть до колекціонування. Представники роду зібрали у своїй садибі у Цуцуловцях велику бібліотеку, про яку родинний хронікер Маурици Дзедушицький (1813–1877), історик, публіцист, політик, у 1851–1869 рр. віцекуратор Оссолінеуму, а у 1876–1877 рр. посол галицького Краєвого Сейму писав так: «Ми бачили там збірку книжок (мова йде про перелік рухомого майна, що залишилося після смерті Є. Ст. Дзедушицького), одну з найбільших у тогочасній Польщі. Вона складалася з 3565 видань, серед них 188 польських, 1490 латинських, 1230 французьких, 593 італійських, 27 іспанських, 1 німецьке. Видань з графікою 36 [...]. Усі національні і закордонні імена, що становили гордість наукового світу, займали місця в шафах начитаного мужа»¹. Але варто звернути увагу на наступне твердження історика, що вказує на можливі розміри фондів книгозбірні з Цуцуловиць і її безпосередній зв'язок з Потужицькою бібліотекою: «Багато з тих книг залишається ще в руках Дзедушицьких з написом, що свідчив про їх колишнього власника, а сам я знаю про кілька, що перебувають на даний час у багатій книгозбірні Юзефа Дзедушицького. Якщо врахувати, що багато з цих видань налічує по десять, двадцять, а то і більше томів, то виявиться, що кількість книжок сягає понад 10 000, і кількість цю може збірка Залуських переважає»². Крім того, Єжи Станіслав, як і багато інших сучас-

* Тези статті були представлені на Загальнопольській науковій конференції «Культура книжки. Центри і прикордоння» (Катовіце, 21–22 квітня 2005 р. Силезький університет).

Переклад з польської Тараса Паславського.

них йому магнатів, був власником галереї 140 полотен італійських художників. У Цуцуловцях, як пише К. Карольчак, він побудував прекрасну резиденцію-палац на зразок Версаля, оточену садами, а також парком з каскадами і фонтанами³.

Окрім Є. Ст. Дзедушицького у XVIII ст. колекціонуванням книжок займався і Тадеуш Гервази Дзедушицький (1724–1777), батько засновника Потужицької бібліотеки Юзефа Калясанто, від 1765 р. великого чесника коронного, потім коронного регіментаря, котрий після другого поділу Польщі отримав від Марії Терези посаду таємного радника, а 22 жовтня 1775 р. – графський титул⁴. Та ця книгозбірня не була рівноцінна бібліотеці Єжи Станіслава, адже налічувала тільки 952 назви видань, переважно латинських, перелік яких зберігся в історичному архіві Львова. Однак є підстави думати, що майбутній засновник Потужицької бібліотеки міг там запозичити зразки бібліофільських правил⁵.

Після смерті власника частину збірок перевезли до маєтку Валеріана Дзедушицького в Поточиськах, а потім до Національного закладу імені Оссолінських, однак колекція рукописів була включена до книгозбірні, що створювалася приблизно 1815 р. в маєтку Потужиці неподалік Сокаля. Вона належала Юзефові Калясантому Дзедушицькому (1776–1847), батькові Володимира, заможному аристократові, бібліофілу і колекціонеру, палкому патріоту, учаснику повстання під проводом Костюшка.

Без сумніву, саме захоплення цієї незвичайної людини, доброго господаря і економіста на галицьких теренах, котра не жалюючи коштів збрала цінну збірку книжок, стало визначальним чинником створення такої багатой колекції. До кола осіб, що справили вплив на комплектування фондів на початковому етапі існування колекції, а також на характер і вартість книгозбірні, крім самого Ю. К. Дзедушицького і його дружини Пауліни, напевно належали й домашній учитель малого Володимира Францишек Ключковський, визначні вчені і літератори Август Бельовський⁶, Вінцент Поль⁷, а також Францишек Стронський, котрий з 1837 р. керував університетською бібліотекою. Всі вони, під час свого перебування у Львові, опікувалися освітою Володимира. Тому важливим чинником формування збірки було забезпечення освітньої та самоосвітньої функції, адже бібліотека використовувалася подружжям Дзедушицьких насамперед для навчання і розвитку юнацьких зацікавлень їхнього сина⁸.

Важлива роль у формуванні фондів Потужицької бібліотеки як книгозбірні, що згодом стала доступною для широких кіл громадськості, належала

близькому родичеві Юзефа Адаму Дзялинському (племінник і швагер одночасно) – засновникові Курніцької бібліотеки, який у 30-х роках XIX ст. переховувався на Галичині від переслідувань урядів Росії і Пруссії за участь у листопадовому повстанні, а також Яну Павліковському – бібліофілу, фундатору бібліотеки Павліковських, причетному до заснування Оссолінеуму. Що характерно, усі перелічені особистості належали до великих шанувальників науки і мистецтва, їх об'єднувала багаторічна дружба, спільне захоплення колекціонуванням, патріотизм і бажання передати для потреб спільноти свої збірки⁹.

Як пише К. Карольчак, Юзеф Дзедушицький створював власну бібліотеку «по-аматорськи», тобто без участі фахівців, не маючи постійного бібліотекаря. Цінна книгозбірня і збірки іконографічні, а також колекція природознавчих експонатів стали відомими завдяки візитам до палацу університетських професорів, художників і літераторів, а тому все це вимагало постійної опіки. Розмір і цінність книгозбірні, яку власник збільшував, обмінюючись з власниками інших колекцій та роблячи постійні книжкові і антикварні закупки (викупував цілі колекції за посередництвом Амброзія Грабовського, вченого і антиквара з Кракова, а також львівських власників книгарень – Міліковського і Яблонського), змушували взяти на роботу бібліотекаря з відповідною кваліфікацією та необхідним резервом сил для виконання досить важкої праці¹⁰. Відомо, що Ю. К. Дзедушицький планував об'єднати всі свої збірки і створити бібліотеку, яка мала розміщуватися в Потужицях. Навіть було замовлено «розкішні шафи» бібліотечні, яким відвели три великі приміщення у палаці. Цієї концепції дотримувалися кілька років, але після смерті власника колекції (10 червня 1847 р.) до маєтку привезли книги, що раніше зберігалися у Львові. Вони не були впорядковані («...без порядку в шафах і стосах поскладувані»). На час смерті власника його особиста книгозбірня, що, в основному, складалася з видань XVI–XVIII ст., налічувала майже 20 тисяч томів і належала до визначних на Галичині польських колекцій¹¹.

Син засновника бібліотеки Володимир (1825–1899), пристрасний натураліст, орнітолог і народознавець, у майбутньому фундатор Музею ім. Дзедушицьких у Львові та наукової інституції природознавчого профілю, взяв на посаду бібліотекаря одного із своїх численних стипендіатів і батькового вихованця Юзефа Лозінського, який все своє свідоме життя був пов'язаний з Потужицькою бібліотекою. Факти засвідчують, що він

був людиною, яка не менше, ніж сам власник бібліотеки, вболівав за створення книгозбірні, надання їй відповідної форми, спрямування, доклав зусиль до збереження колекції навіть у період, коли Володимир Дзедушицький цілком і повністю присвятив себе ідеї будівництва природознавчого музею. Більше того, цей шанований у польській науці і культурі чоловік згодом став першим бібліотекарем наукової бібліотеки Музею ім. Дзедушицьких¹².

Ю. Лозінський народився 17 березня 1827 р. у Дрогойчизні на Волині в сім'ї землевласника. Його батько Леон був учасником листопадового повстання, пізніше емігрував до Франції, де й помер у 1840 р. Осиротілу сім'ю взяв під свою опіку Ю. К. Дзедушицький. Перші шкільні роки Ю. Лозінський провів у Сокалі, а потім навчався у так званій зразковій реальній школі у Львові. Слід наголосити на тісних емоційних стосунках, що пов'язували Лозінського з родиною Дзедушицьких, особливо з Володимиром. Обидва хлопці зростали по сусідству, спільно відпочивали на канікулах, мали схожі натуралістичні і мисливські інтереси. Їх дружба, про що свідчать спогади Лозінського, записки В. Дзедушицького, а також листування, тривала понад 50 років¹³. У 1843 р. Лозінський вступив на філологічне відділення Львівського університету, на ті часи австрійського вишу, де навчання велося німецькою мовою. Після смерті Ю. К. Дзедушицького, його син Володимир і мати Пауліна, яким небіжчик заповів опіку над Лозінським, вирішили влаштувати юнака до книгарні Стокмана. Але події періоду Весни народів завадили реалізації тих намірів. Лозінський оселяється в маєтку приятеля в Потужицях, щоб упорядкувати бібліотечну збірку. Досить швидко молодий адепт бібліотекарства переконався, що поставлене перед ним завдання вимагає не лише спеціальної фахової підготовки і глибоких знань, щоб опрацювати і упорядкувати спеціалізовану наукову книгозбірню, а й значних фізичних зусиль, адже тут можна було розраховувати тільки на себе¹⁴.

Ю. Лозінський зробив інвентаризацію книгозбірні, впорядкував книжкові і періодичні видання, а також опрацював картковий каталог. Звичайно, не вдалося уникнути при цьому багатьох помилок, зумовлених браком досвіду, невмінням належним чином організувати роботу. «Робота просувалася повільно, – читаємо в його спогадах, – адже вона вимагала певної уваги і обережності, особливо при систематизації. Зміст майже кожної книжки захоплював, зрештою сумніви, питання, що виникали, пошуки шляхів їх вирішення вима-

гали багато часу. Необхідно було також отримати глибші бібліографічні знання, щоб ближче познайомитися з бібліотекарською професією»¹⁵.

Упорядковуючи бібліотечну збірку в Потужицях, Лозінський дедалі більше переконувався, що без університетської освіти за фахом «бібліографія і бібліотекознавство» він не зможе повністю виконати поставлене перед ним завдання. На початку 1850 р. робота з впорядкування бібліотеки була завершена. «Я відчував, що багато ще бракувало для того, щоб піднести її (бібліотеку. – *Є. Р.-Д.*) на той рівень, на який її змогло би підняти більш зріле вміння, я відчував у собі брак освіти, – згадує Лозінський, – брак глибших знань. Це відчуття стало стимулом, щоб зажагнути розв'язати плин перерваної наукової освіти»¹⁶. Завдяки матеріальній підтримці друга Ю. Лозінський виїхав до Кракова, де продовжив перерване навчання. Він записався на філологічне відділення. Одночасно юнак проходив неоплачувану практику у Ягеллонській бібліотеці під керівництвом Юзефа Мучковського, тодішнього директора книгозбірні і університетського професора¹⁷. Може здатися, що обраний напрям навчання потужицького бібліотекаря крім власного інтересу значною мірою визначався потребами його приятеля, який фінансував його освіту і з яким студент підтримував енергійне листування¹⁸.

Під час навчання Юзеф прослухав курс лекцій В. Поля, Ю. Кремера, Ю. Мучковського, А. Малецького, А. Валевського та багатьох інших. Особливо велике враження на Ю. Лозінського справили лекції професора Ю. Кремера з естетики, в яких пропагувалися погляди Гегеля з позицій месіанства¹⁹. Ще з більшим захопленням він писав про В. Поля, давнього знайомого, друга родини Дзедушицьких, який часто гостював у Потужицях, Заріччі, Львові, пізніше в Пеняках²⁰. У спогадах Лозінського Поль постає мудрим викладачем-наставником, чудовим оратором, який зумів згуртувати навколо себе студентів різних факультетів Ягеллонського університету, організовуючи з ними часті наукові і краєзнавчі екскурсії. Молодий бібліотекар вже в зрілому віці щиро шкодував, що, багато спілкуючись з поетом, слухаючи під час прогулянок, візитів до маєтку В. Дзедушицького в Пеняках, не занотував його цікавих думок для нащадків²¹.

З квітня 1850-го до січня 1852 р. Лозінський проходив безоплатну виробничу практику під керівництвом вже згаданого Ю. Мучковського, визначного бібліотекаря і бібліографа, професора університету і директора Ягеллонської бібліотеки²². Практикант, очевидно, добре зарекомендував себе як початкую-

чий бібліотекар, тому що Мучковський спробував взяти його на постійну посаду помічника у керованій ним інституції. Коли ж міністерство не погодилося на це, написав своєму протеже дуже позитивну характеристику, датовану 14 червня 1853 р.²³

Під час навчання Ю. Лозінський, крім бібліографічних та бібліотекознавчих студій, особливу увагу приділяв філологічній освіті, яка, без сумніву, могла пригодитися для роботи в Потужицькій бібліотеці. Реалізації наукових планів Лозінського завадило погіршення стану здоров'я. Він захворів на туберкульоз. Наприкінці 1854 р. Ю. Лозінський повертається до Потужиць і розпочинає працю в бібліотеці²⁴.

У 1857 р. всі збірки В. Дзедушицького, в тому числі Потужицької бібліотеки, було перевезено до Львова, де вони згодом (у наступному році) стали доступні для громадян міста²⁵. Напередодні Дзедушицький викупив палац по вулиці Курковій (тепер Лисенка) № 15–17 і розмістив там свої колекції творів мистецтва та природознавчих експонатів²⁶. Рішення В. Дзедушицького було продиктоване бажанням відкрити свої надбання для громадськості Львова²⁷. План перенесення збірок очевидно визрів у нього значно раніше, можливо ще у 1845 р. Про це йдеться у вступі до Путівника музеєм ім. Дзедушицьких у Львові²⁸. І тут вагомою причиною такого рішення був брак місця для розміщення фондів В. Дзедушицького в Потужицях. Саме на це власник збірок неодноразово жалівся в листах до Ю. Лозінського в період його навчання в Кракові²⁹.

Можна лише гадати про характер тогочасних Потужицьких збірок і про те місце, яке займала серед них бібліотека. Вирішальним може бути факт оголошеного раніше урочистого відкриття В. Дзедушицьким «Вітчизняних зібрань» 1 серпня 1859 р. у Львові, свідченням чого є інаугураційний запис у формі вірша з цієї нагоди, написаний власноручно В. Полем у багато оздобленій Пам'ятній книзі, що пізніше використовувалася як книга реєстрації відвідувачів. На даний час вона зберігається в бібліотеці Оссолінеум (м. Вроцлав).

Можна з певністю сказати, що на той час В. Дзедушицький вже мав чіткий план створення Музею ім. Дзедушицьких, де були б розміщені всі його збірки, а Потужицька бібліотека займала окреме, автономне, місце поруч з природознавчою колекцією, а також галереєю полотен і гравюр³⁰. Підтвердженням тогочасного загального як природничого, так і гуманітарного напрямку зібрань В. Дзедушицького є, як здається, аналіз твору В. Поля³¹.

Цікавим для дослідників історії Потужицької бібліотеки є факт використання в бібліотеці згада-

ної вже Пам'ятної книги аж до липня 1902 р. (з першою у 1869–1900 рр.), хоча існували щонайменше три інші подібного призначення документи за 1871–1943 рр., що використовувалися з тією ж метою в Природознавчому музеї, віднайдені серед збереженої музейної документації³².

Між іншим, зазначимо, що згадані документи містять автографи багатьох найвизначніших представників наукового, літературного, культурного і політичного життя з різних територій Польщі, утворених внаслідок поділів, у т. ч. Владислава Міцкевича³³, Яна Матейка, Кароля Мярка з Міколова³⁴, Вацлава Шимановського, Станіслава І. Віткевича, Ігнація Домейки, Івана Франка³⁵, Михайла Грушевського³⁶ і багатьох інших. Серед численних записів є і вірш з посвятою Деотима на честь В. Дзедушицького, датований 21 березня 1881 р.³⁷

Перевезення великої збірки таким чином, аби не пошкодити цінні рукописи, книги, інші документи, а потім ще й створення нормальних умов для їх розміщення в нових приміщеннях відбулося протягом 1857 р. Це було досить складне завдання, роботи тривали декілька місяців. Ю. Лозінський власноручно виконував усі пакувальні операції і 20 листопада 1857 р. прибув разом зі своєю сім'єю до нового львівського помешкання – так званої Кам'яниці Леваковських, що знаходилася на розі вулиць Фредра і Баторого³⁸. У новому будинку для потреб бібліотеки виділили чотири приміщення в партері (на першому поверсі), дві великі кімнати і дві менші, в яких планувалося зберігати фонди, доступ до яких мав бути відкритим для читачів, хоча бібліотека не мала окремого читального залу. Організаційні роботи нарешті було завершено у червні 1858 р. Хоча бібліотекою користувалися широкі кола громадськості, вона й надалі залишалася приватною книгозбірнею з гуманітарним профілем і призначалася в основному для науковців і студентів, про що свідчить один із статутних пунктів про необхідність повернення книжок до закінчення академічного року.

В. Дзедушицький і Ю. Лозінський постійно примножували бібліотечні фонди шляхом численних книжкових і антикварних закупівель, а також отримуючи приватні колекції. Серед останніх можна назвати цінну колекцію грецьких і латинських класиків Юзефа гр. Борковського, бібліотеку комірника Янушовського (від його спадкоємця Константога Третера). Був також налагоджений книгообмін з іншими науковими бібліотеками, у т. ч. з Бібліотекою князів Чарториських у Сеняві³⁹. У документах Потужицької бібліотеки найчастіше згадується таке джерело поповнення фондів, як книгарні Яблонського

та Ігля. Протягом перших двох років своєї діяльності бібліотека закупила тут щонайменше 119 назв видань на суму понад 200 флоренів, при цьому на всіх рахунках стоїть особистий підпис Ю. Лозінського⁴⁰.

Згідно з волею власника, Потужицька бібліотека в основному призначалася для осіб, що навчалися і вели наукові пошуки. Тобто вона була покликана виконувати функції наукової бібліотеки. І на цьому варто наголосити, адже в ті часи львівське наукове середовище мало дуже обмежені можливості користуватися науковими книгозбірнями. У місті тих часів інституціями з такими функціями були лише бібліотека університету (приблизно 35 тис. книг), очолювана Ф. Стронським (вона відроджувалася після пожежі 1848 р., і тільки 1 січня 1853 р. відкрила свої фонди для читачів) та Оссолінеум, який відкрив свій читальний зал для академічної молоді у 1832 р.⁴¹ Про труднощі, з якими стикалася галицька студентська молодь у доступі до публічних наукових бібліотек, йдеться, зокрема, в тогочасній мемуарній літературі, наприклад, у спогадах К. Хлендовського, запис якого містить Книга відвідувачів Музею⁴².

Крім студентської молоді фондами Потужицької бібліотеки користувалися відомі вчені, літератори, що проживали на той час у Львові, а також представники вільних професій, інтелігенція. Серед них були Кароль Шайноха⁴³, Юзеф Шуйський⁴⁴, А. Бельовський, історик і бібліотекар Генрик Шмітт⁴⁵, бібліограф і бібліотекар Кароль Естрайхер⁴⁶, колишній викладач Лозінського – А. Малецький, професор університету Юліан Дунаєвський⁴⁷, Корнель Уейський⁴⁸, Вінцент Поль та багато інших.

У статуті бібліотеки, датованому жовтнем 1866 р., докладно виписано, які саме особи могли користуватися книгозбіркою, а також правила доступу до фондів. Зокрема, у документі зазначено, що книги можна позичати лише особам, які проживали у Львові, «знайомим, а також студентам вищих шкіл». При цьому студенти, які приводили до бібліотеки своїх колег, повинні були бути їх поручителями⁴⁹. Читачі ж незнайомі, без поручителів, мали отримати згоду власника бібліотеки. Одночасно на руки можна було взяти лише дві книги терміном на один місяць. Читачі не мали права виносити з бібліотеки енциклопедії, словники, рідкісні видання і рукописи, що не підлягали книжковій торгівлі, а також книги ілюстровані, картини і гравюри. У 14 пункті статуту особливо наголошувалося, що бетристикта позичається в крайніх випадках⁵⁰.

Інтерес до бібліотечних фондів був великим. Річна кількість замовлень сягала 7000, загалом –

майже 13 000 томів. Ю. Лозінський не міг сам займатися комплектуванням, опрацюванням видань і обслуговуванням читачів. Тому В. Дзедушицький наймав йому помічників, які в основному обслуговували відвідувачів. Слід зазначити, що помічниками бібліотекаря найчастіше були студенти: Юліан Свйонткевич, Люціан Татомир, Станіслав Юстіан, Казимеж Оказ, Станіслав Худзікевич. Був серед них і Олександр Хіршберг – майбутній бібліотекар бібліотеки Оссолінських і титулярний професор університету, досконалий портрет якого належить пензлю Станіслава Лемпіцького⁵¹.

Потужицька бібліотека перші 16 років безперервно обслуговувала науковців Львова, і то були очевидно її найкращі роки. Вона функціонувала як публічна наукова бібліотека протягом 1858–1874 рр., потім була зачинена для читачького загалу⁵². Для В. Дзедушицького, орнітолога, азартного дослідника природи, бібліотека була тільки науковим джерелом, потрібним для виконання досліджень. Музей ім. Дзедушицьких повинен був стати унікальною, як на європейській рівень, науковою інституцією, яка б всебічно досліджувала природне середовище тодішньої Галичини. Відповідно до цього профілю вона повинна була мати спеціальну бібліотеку з найповнішим набором наукових видань. Резиденцією було обрано кам'яницю, розміщену по вул. Театральній, 18, побудовану в стилі раннього класицизму 30-х років XIX ст. Репрезентативну будівлю того часу було куплено в грудні 1868 р. у Альфреда Хауснера за величезну суму – 52 тис. р. зол.

Придбана нерухомість дала змогу В. Дзедушицькому приступити до реалізації наступного етапу своїх амбітних планів – створення Музею ім. Дзедушицьких, наукової інституції природознавчого профілю, яка остаточно стала доступною для громадськості у 1880 р.⁵³

Після завершення необхідних ремонтів і пристосування будинку до потреб музейної експозиції Потужицька бібліотека була перенесена до нових приміщень. Спочатку її, очевидно, розмістили у фронтальній частині будинку, а у 1871 р., коли було вирішено припинити доступ читачів, із фондів бібліотеки виокремили спеціальний підручний фонд природознавчого напрямку, а також стародруки, які розмістили неподалік апартаментів господаря, решту перенесли на другий поверх флігеля⁵⁴. У такий спосіб розпочався процес формування нової наукової бібліотеки, на цей раз природничого профілю, яка з часом стала важливою науковою інституцією, що й нині продовжує традиції Поту-

жицької бібліотеки⁵⁵. Виокремлення «давніх книг» з книгозбірні, а потім повторне їх влиття до решти зібрання свідчило про те, що Дзедушицький дійсно мав намір ліквідувати Потужицьку бібліотеку, але через деякий час передумав, можливо заради приятеля, якого не хотів позбавляти сенсу життя.

Юзеф Лозінський дуже переживав з приводу реорганізації фондів бібліотеки і закриття її для відвідувачів. Він вважав це особистою невдачею. Пригноблений хворобою, що прогресувала, постійним погіршенням слуху, а також почуттям вини з приводу незреалізованих наукових амбіцій, він в останні роки опікувався підтриманням життєдіяльності Потужицької бібліотеки. Він був переконаний, що тільки заради нього граф Володимир не ліквідував бібліотеку⁵⁶.

Можна припустити, що В. Дзедушицький припинив доступ до фондів Потужицької бібліотеки не тільки через зміну своїх наукових інтересів, адже природою, орнітологією він цікавився з дитинства, в юнацькі роки брав участь у міжнародних орнітологічних конференціях. Тут, ймовірно, не останню роль зіграли фінансові проблеми, що виникли внаслідок значних інвестицій у новий науковий заклад. Одночасне фінансування двох таких важливих суспільних проектів вимагало значних витрат. Крім усього іншого потрібно було дбати ще й про майбутнє власної сім'ї⁵⁷.

Закриття Потужицької бібліотеки не спричинилося, на щастя, до цілковитої її ліквідації чи руйнації. І надалі книгозбірня існувала, хоча й у нових умовах. Окремі вчені користувалися нею для вирішення своїх дослідницьких проблем. Бібліотека також займалася міжбібліотечним книгообміном, активно співпрацювала з Курницькою бібліотекою, з якою відбувався взаємообмін цінними документами. Унікальні фонди Потужицької бібліотеки хоча й не поповнювалися так інтенсивно, як раніше, але продовжували залишатися об'єктом великого інтересу дослідників. Серед них були Віктор Баворовський, Мауриці Дзедушицький, Владислав Белза, Титус Халубінський, Кароль Цішевський, д-р Целіховський, священики різних віросповідань: Садок Баронч, Марцин Червінський та ін.⁵⁸ Що характерно, бібліотека й надалі продовжувала існувати у громадській свідомості, адже згадувалася у тогочасних львівських путівниках⁵⁹. Цілком ймовірно, що в цей період В. Дзедушицький разом зі своїми працівниками, зокрема Владиславом Зонтаком, бібліотекарем музею, займався комплектуванням спеціальної бібліотеки. Про це свідчать два власноручно складені по-

кажчики, що включали щонайменше 249 описів видань природничих наук. Перший вівся до 1898-го, а другий – до 1899 р., тобто аж до смерті власника⁶⁰. Ю. Лозінський продовжував виконувати функції бібліотекаря, комплектував і опрацьовував фонди, а при потребі надавав бібліотечні і бібліографічні довідки, про що свідчить лист Т. Халубінського від 22.09.1882 р.⁶¹ Якщо виникали сумніви під час конкретних закупівель, Дзедушицький звертався за консультацією до Лозінського. Наприклад, у листі від 18 травня 1885 р., купуючи у антикара з Бродів книгу під назвою «Badania w przedmiocie rzeczy przyrodniczych w Galicji, Kryiastwie Poiskim, na Woyniu i na Podoiu z przydana mapa kartograficzna», видану Каетаном Яблонським 1845 р., він запитував про її наявність у бібліотечних фондах, а також просив встановити автора твору⁶².

У 1893 р., спираючись на постанову «Про організацію родинної Ординації ім. Дзедушицьких», опубліковану у «Dzienniku ustaw państwa z r. 1894. Cz. III Ustawa № 4» (Щоденнику державних постанов...) ⁶³. В. Дзедушицький вирішує питання про фінансове забезпечення Музею ім. Дзедушицьких, адже майно Ординації становило майже 2,5 млн фл. і, згідно зі статутом, призначалося для фінансування подальшої діяльності Музею ім. Дзедушицьких. Потужицька бібліотека з часом також була передана до Ординації. Незважаючи на різні катаклізми (Перша світова війна, російська окупація 1915 р., більшовицька революція) обидві інституції продовжували функціонувати і зуміли вистояти до часів відродження польської державності⁶⁴.

Для датування процесу автономізації музейної бібліотеки вирішальними є три події, які знайшли своє відображення в документації музею. Першою була передача у 1888 р. 1715 книг. Вони «...надійшли до бібліотеки музею з так званої Потужицької бібліотеки» і були відображені в окремому алфавітному каталозі⁶⁵. Другою є зареєстрований у Звіті за 1899–1900 рр. факт, розпочатої наприкінці вересня 1899 р. і завершеної на початку 1900 р. інвентаризації фондів бібліотеки док. Броніславом Радзішевським. Все це відбувалося вже після смерті засновника музею В. Дзедушицького 18 вересня 1899 р. Третя – це запис у Звіті за 1901 р.: «Бібліотеку, що займала другий поверх у південній частині і у задньому флігелі, перенесено до палацу по вул. Курковій». Наведені вище записи, на нашу думку, розвіюють будь-які сумніви стосовно процесу автономізації музейної наукової бібліотеки з книгозбірні Потужицької бібліотеки⁶⁷.

Юзеф Лозінський помер раніше свого приятеля

– 31 грудня 1897 р. у віці 70 років. Він залишився у пам'яті нащадків людиною «з майже ідеальним характером», а як багаторічний керівник бібліотеки Дзедушицького він вирізнявся «дуже сердечною поведінкою і надзвичайною привітністю, умів завойовувати симпатії кожного»⁶⁸. Переживаючи за долю Потужицької бібліотеки, Лозінський не допустив жодної небезпечної дії стосовно неї. Завдяки своїй багаторічній фаховій праці, яку можна прирівняти до праці мурашки, став співзасновником книгозбірні, творцем її традицій. Більше того, заклав фундамент для створення нової бібліотеки природознавчого профілю – наукової бібліотеки Музею ім. Дзедушицьких, яка у дещо зміненій формі функціонує й нині.

Примітки

¹ *Dzieduszycki, M.* *Historia Dzieduszyckich.* – Rps. Ossol. – 9829 / 1. – S. 120 i n.

² Там само. Між іншим треба вказати на необхідність порівняння збережених чотирьох списків творів Ю. С. Дзедушицького, що зберігаються у фондах Бібліотеки Оссолінеум під сигнатурами BO грs. 9835 / II і 9834 / II, і налічують загалом 539 друків і рукописів (див.: *Paszkiwicz, U.* *Rękopiśmienne inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej (spis za lata 1553–1939).* – Warszawa, 1996. – S. 24) із збереженими інвентарними книгами Потужицької бібліотеки.

³ *Karolczak, K.* *Dzieduszyccy. Dzieje rodu. Linia poturzycko-zarzecka.* – Kraków, 2001. – S. 172.

⁴ Там само. – С. 38.

⁵ *Catalogus librorum post mortem Excellentissimi aet Illustrissimi Comitum Thadei Dzieduszycki...* У даному документі знаходимо серед інших: переклади латинської літератури, хроніки Длугоша, Кромера, Кадлубка, твори Старовольського і Ожеховського, Псалтир Давида, два примірники «Dworzanina» Лукаша Гурницького, Ререгрпнасук... Кшиштофа Радзивілла, а також твори з точних і технічних наук – *Fizyka doświadczeniem; O machynie elektrycznej*, а також багато інших. (ЛНБ ім. В. Стефаніка НАН України. Відділ рукописів. Ю. Дід. 303, с. 1–12.)

⁶ Август Бельовський (1806–1876), історик, видавець джерел, поет, від 1845 р. в Оссолінеум (з 1869 р. директор, ініціатор і видавець *Monumenta Poloniae Historica* (Т. 1–3, 1864–1876) і новорічника *Ziewonia*).

⁷ Вінцент Поль (1807–1872), поет і географ, учасник листопадового повстання в Литві, від 1833 р. мешкає в Галичині, 1847–1848 рр. – редактор «*Biblioteki Związku Narodowego im. Ossolickich*»; у 1849 р. став завідувачем першої в Польщі кафедри географії в Краківському університеті (через підозри у нелояльності до влади звільнений у 1852 р.); з 1872 р. член Академії наук.

⁸ На даний час інвентарі зберігаються у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка НАН України.

⁹ *Tyrowicz, Marian.* *Włodzimierz Dzieduszycki // Polski Słownik Biograficzny.* – Т. 6. – S. 123–126.

¹⁰ *Olszewicz, W.* *Z pamiatnika starego bibliotekarza*

(*Wspomnienia Jozefa Jozickiego o Bibliotece Poturzyckiej*). (Машинопис Закладу Національного ім. Оссолінських. Відділ рукописів 17178 / II, с. 7.)

¹¹ *Olszewicz, W.* *Op. cit.* – S. 7.

¹² Такої ж думки дотримується В. Ольшевич. (Там само. – С. 2.)

¹³ Підтвердження цього факту знаходимо також у мемуарних джерелах і листуванні, що зберігаються у фондах Закладу Національного ім. Оссолінських у Вроцлаві, Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка НАН України, а також у Центральному державному історичному архіві України у Львові і в науковій бібліотеці Державного природознавчого музею НАН України у Львові (кол. ім. Дзедушицьких), у тому числі у згаданих вже спогадах Ю. Лозінського, а також у листах, написаних до нього читачами у 1851–1895 рр. (*Zbiąg autografów Augusta Jozickiego.* – Т. 1. – Rps. Ossol. 6515 / II), та у щоденниках і листуванні В. Дзедушицького за 1842–1898 рр. (ЦДІАЛ, ф. № 64, оп. 1, спр. 1).

¹⁴ Ю. Лозінський пропрацював у Потужицькій бібліотеці майже 50 років (з перервою на навчання у Краківському університеті) з 1848 до 1897 р. Див.: *Панських, І.* *Наукова бібліотека Державного природознавчого музею НАН України // Наукові записки Державного природознавчого музею НАН України.* – 2003. – Т. 18. – С. 30.

¹⁵ Посилання на спогади авторів фундаментальних творів з історії польської літератури незаперечно підтверджує науковий характер книгозбірки. Значну її частину становили рукописи і стародруки, що мали незаперечну історичну цінність.

¹⁶ *Olszewicz, W.* *Op. cit.* – S. 8.

¹⁷ Юзеф Мучковський (1795–1858), філолог, бібліограф і бібліотекар, професор Ягеллонського університету, директор Університетської бібліотеки, заслужений бібліотекар, автор численних творів з бібліотекознавства.

¹⁸ *Korespondencja Jozefa Jozickiego, z l. 1851–1895 // Zbiąg autografów Augusta Jozickiego.* – Т. 1. – Rps. Ossol. 6515 / II. – S. 120–123.

¹⁹ Юзеф Кремер (1806–1875), філософ месіанства, гегельянець, ректор Ягеллонського університету. Основний його твір: *Wykiad systematyczny filozofii*.

²⁰ Пам'ятна книга відвідувачів вітчизняних збірок п. Володимира Дзедушицького. (Rps. Ossol. 9840.)

²¹ Там само.

²² Там само. – С. 10.

²³ Згідно з твердженням Ольшевича, згаданий документ зберігався у фондах Закладу Національного ім. Оссолінських під сигнатурою Ms. 6515, k. 315.

²⁴ Там само. – С. 14.

²⁵ Ю. Лозінський пише про цю подію у спогадах: «У тому році (1857. – *Є. Р.-Д.*) граф Володимир вирішив помістити всі свої збірки у Львові і удоступнити їх для громадського користування. Тому бібліотека мала бути перенесена до Львова. Я власноручно, без сторонньої допомоги, запакував її всю і переслав до Львова, а 20 листопада переїхав з дружиною і дитиною до постійного там же помешкання». (*Olszewicz, W.* *Op. cit.* – S. 15.)

²⁶ Ірина Котлобулатова, автор альбому «Львів у фотографії (1860–2006)» (Львів, 2006. – С. 36) біля світлини

будинку подала інформацію про те, що палац Дзедушицьких побудовано у другій половині XIX ст. Однак, вона не узгоджується з інформацією, що міститься в документації, яка зберігається в Обласному архіві м. Львова про те, що палац заселили вже у 1849 р., а родина Дзедушицьких заїхала туди у 1856 р. Уже тоді було зроблено першу реконструкцію будинку: добудова веранди, оранжереї, а також флігеля, в якому в майбутньому мала знайти своє місце Потужицька бібліотека. Див.: ЛДОА, ф. 2, оп. 1, спр. 7339, к. 3–4. Інформацію отримано від львівського дослідника пам'ятників архітектури П. Гранкіна.

²⁷ *Tyszkowski, K., Gebarowicz, M. Biblioteka Pawlikowskich // Publiczne biblioteki lwowskie. Zarys dziejowy. – Lwow, 1926. – S. 25.*

²⁸ *Dzieduszycki, W. Przewodnik po Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie ułożył... – Lwow, 1895. – S. IX.*

²⁹ *Korespondencja Jyzefa Jozickiego, zl. 1851–1895. Zbiyr autografy Augusta Jozickiego. – T. 1. Rps. Ossol. 6515 / II. – S. 120.*

³⁰ Повинна була там зберігатися колекція, що налічувала майже 800 полотен найвизначніших західноєвропейських художників, у т. ч. Рубенса, Ван Дейка, Джорданса, а також визначних польських художників: Матейка, Гроттера, Коссака, Тепа та ін., а також понад 3000 аркушів графіки. У контексті наявної інформації про галерею Менчинських–Дзедушицьких (див.: *Chwalewik, E. Zbiory polskie. Archiwa, biblioteki, gabinety, galerie, muzea i inne zbiory pamiatnik przeszlosci. W ojczyźnie i na obczyźnie. – T. 1: A – M. – Warszawa – Krakow, 1926. – S. 404–405*) видається, що ця інформація потребує перевірки. Див.: *Котлобулатова, І. Львів у фотографіях... – С. 36.*

³¹ *Pol, W. Pamiatna ksiegaznienich zbiory ojczyste Pana Wlodzimierza Dzieduszyckiego. – Rps. Ossol. 9840. – S. 1–3 [nlb].*

³² Наукова бібліотека Державного природознавчого музею НАН України у Львові (кол. ім. Дзедушицьких). Оп. № 1, спр. 12, 22. Між іншим додамо, що передостанній запис у Книзі відвідувачів Музею містить прізвище Антона Янечка з Верхньої Силезії.

³³ Владислав Міцкевич (1838–1926), син Адама, книгар, бібліотекар, публіцист; у 1864–1889 рр. керував Люксембурзькою книгарнею, з 1899 р. керівник Польської бібліотеки (заснував при ній Музей Міцкевича) і центру АН у Парижі. З 1921 р. – член ПАН, титулований професор Вільнюського університету (1919) і Ягеллонського університету (1922).

³⁴ З огляду на дату запису (1882 р.) тут йдеться про Кароля Мярка (1856–1919), сина Кароля, друкаря і видавця. У 1882–1910 рр. керував успадкованою від батька друкарнею в Міколові, яку зумів перетворити у велике і сучасне підприємство. Протягом 1884–1911 рр. у Видавництві народних творів К. Мярка видавав масовими тиражами дешеві книги для народу, дітей і молоді, у т. ч. календарі, пісенники, молитовники, букварі.

³⁵ Іван Франко (1856–1916), український письменник, славіст, публіцист і громадський діяч; 1890 р. – один із засновників Українсько-руської радикальної партії, співорганізатор народницького руху на Галичині, співробітник «Kurjera Lwowskiego» (1887–1897), «Prawdy»

Свентоховського та інших польських газет; автор філософської поезії (зб. віршів, у т.ч. «3 вершин і низин», 1887; «Зів'яле листя», 1899; «Semper tiro», 1906), повісті «Захар Беркут», 1883.

³⁶ Михайло Грушевський (1866–1934), український історик і політик; з 1894 р. – професор Львівського університету, з 1897-го – голова Наукового товариства ім. Шевченка; 1914 р. очолив Спілку визволення України, що прагнула відокремлення України від Росії; 1917–1918 рр. – Голова Української Центральної Ради; 1919–1924 – на еміграції.

³⁷ Наукова бібліотека Державного природознавчого музею... – Спр. 12. Книги відвідувачів є важливим дослідницьким матеріалом для історика польської науки і культури на зламі століть.

³⁸ *Tyrowicz, Marjan. Wlodzimierz Dzieduszycki. – S. 123.* Між іншим зазначимо, що Des Loges пише про розміщення бібліотеки в палаці на вул. Курковій «...як частини Музею». Див.: *Des Loges, M. Biblioteka Ordynacji hr. Dzieduszyckich... – S. 55.*

³⁹ Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаніка НАН України. – Ф. 45, оп. III, од. зб. 1862. У своїх спогадах Лозінський пише про обставини купівлі у професора гімназії Стжетельського за 5 зол. рин. книги Hieronima z Wielunia. Ecclesiastes хукгі у Salamonowe, виданої у Кракові 1522 р.

⁴⁰ Між іншим згадаємо, що утворена у 1785 р. Університетська бібліотека володіла стартовим капіталом у сумі 1000 флоринів і річним бюджетом, передбаченим на закупівлю книжок, 400 фл. Див.: *Jkdrzejowska, A. Biblioteka Uniwersytetu im. J. Kazimierza // Publiczne biblioteki lwowskie... – S. 29.*

⁴¹ Там само. – С. 34.

⁴² *Chikdowski, K. Pamiatniki. Galicja (1843–1880). – Wroclaw, 2006. – S. 195.*

⁴³ Кароль Шайноха (1818–1868), історик, публіцист, письменник, драматург. У 1853–1858 рр. працівник бібліотеки Закладу Національного ім. Оссолінських у Львові, праці якого стали зразком інспірацій для багатьох польських письменників; крім історичних творів писав вірші, повісті, а також драматичні твори.

⁴⁴ Юзеф Шуйський (1835–1883), історик, публіцист, політик, письменник; з 1869 р. – професор Ягеллонського університету, співзасновник, а з 1872 р. член Академії наук (у 1872–1883 рр. генеральний секретар), співзасновник (1866) «Przegląd Polski», співавтор «Teki Stacczyka»; у 1866 р. посол до галицького Краєвого Сейму, у 1867 р. посол до австрійської Державної Ради.

⁴⁵ Генрик Шмітт (1817–1883), історик, бібліотекар, представник романтичного лелевельського напрямку у польській історіографії, автор: *Dzieje Polski XVIII–XIX w. (T. 1–4. 1863–1868).*

⁴⁶ Кароль Естрайхер (1827–1908), бібліотекар, бібліограф, історик літератури і театру; з 1861 р. член Краківського наукового товариства, співзасновник (1872) і член Академії наук, у 1862–1868 рр. заступник керівника бібліотеки Головної варшавської школи (впорядкував і скаталогізував її фонди); у 1865–1868 рр. – викладач бібліографії, у 1868–1905 рр. керував Ягеллонською бібліотекою, опрацював 26 томів монументальної польської бібліографії (1870–1916); автор багатьох, в основ-

ному театрознавчих, публікацій (у т. ч. «Театри в Польщі», Т. 1–3, 1873–1879), а також історико-літературних творів (у т. ч. бібліографічного дослідження про А. Міцкевича, Й. Коженювського, Ю. І. Крашевського та ін.).

⁴⁷ Юліан Антоні Дунаєвський (1821–1907), економіст і політик, з 1855 р. – професор Юридичної академії в Прешбурзі (біля Братислави), з 1860-го – Львівського, з 1861-го – Ягеллонського університетів; з 1871 р. – член Академії наук; з 1870 р. – посол до галицького Краєвого Сейму, з 1873 р. – до австрійської Державної Ради; у 1880–1891 рр. – міністр фінансів Австрії (ліквідував бюджетний дефіцит, оздоровив фінансову систему), був впливовим австрійським політиком, прихильник австрійсько-польської орієнтації.

⁴⁸ Корнель Уейський (1823–1897), поет і публіцист; з 1839 р. активний учасник літературного життя Львова (пов'язаний з гуртком «Dziennika Myd Paryskich»), у 1877–1889 рр. посол до австрійської Державної Ради, мав славу «останнього вайдельоти» романтичної поезії.

⁴⁹ ЛНБ ім. В. Стефаніка НАН України. Відділ рукописів. Дід. III, 1867 / № 210.

⁵⁰ Там само.

⁵¹ *Jempicki, S. Wspomnienie Ossolickie.* – Wrocław, 2006. – S. 24 i n.

⁵² У своїх записках Ольшевич висловив незадоволення стосовно радикальних змін у зацікавленнях В. Дзедушицького: «Протягом декількох десятків років бібліотека Дзедушицьких плідно працювала під керівництвом Юзефа Лозинського. Але у 70-х рр. минулого століття стала жертвою гасел «органічної праці», що відвернули увагу, азарт колекціонера і фінансиста Володимира Дзедушицького від захоплення минулим і гуманітарними науками і спрямували їх у русло природознавчих наук, а саме фізіології як фундаменту покращання рівня життя його мешканців». Однак строгий критик зміни фінансової політики у дослідженнях В. Дзедушицького з великим пошануванням відгукувався про проект, яким став Природничий музей і його конкурентоспроможність стосовно Потужицької бібліотеки: «Він був гордістю і однією з найгарніших наших наукових інституцій, центром досліджень у галузі фізіології, етнографії і праісторії польських земель». (*Olszewicz, W. Z pamiktnika starego bibliotekarza...* – S. 20 i n.)

⁵³ «Контракт про будівлю і продаж будинку 1.39 поміж Й. В. Володимиром графом Дзедушицьким покупцем, з однієї сторони, і Й. В. Альфредом Хауснером, який діяв через свого посередника, В. Фердинанда Краттера, красивого доктора права в силу повноважень у Львові дня [...], продавцем, з другої сторони...» (У верхній частині аркуша вручну проставлена дата 12 XII 1868). В. Дзедушицький в межах умови зобов'язувався також до покриття інших коштів і зобов'язань самого Хауснера, в т. ч. пожиттєву виплату пенсії його дочці Кароліні Ле Басн (Наукова бібліотека Державного природознавчого музею НАН України у Львові. Оп. № 1, спр. 6, с. 61). Коли 10 квітня було зроблено оцінку маєтку майбутньої Ординації гр. Дзедушицьких, з метою подальшого фінансування Музею, загальна вартість Потужицького Ключа становила 1771059,74 флоринів (т. зв. чиста вартість – 1363313,70 фл.); Ключа За-

рицького – 1 183 995 фл. (чиста вартість – 934 384 фл.), а вартість львівського музею – 101032,50 фл. Отже, загальна вартість маєтку Ординації становила 2398730,73 фл. (Оп. № 1, спр. 13, с. 190).

⁵⁴ У статті І. Панських знаходимо інформацію про те, що вже у 1870 р. відбулася реорганізація Потужицької бібліотеки у книгосховище як частину бібліотеки Природознавчого музею. Однак вона не знаходить підтвердження в інших джерелах. Див.: *Панських, І.* Наукова бібліотека... – С. 30.

⁵⁵ Треба зазначити, що керована п. Іриною Панських Наукова бібліотека нині існуючого Державного природознавчого музею НАН України, що знаходиться в приміщенні за адресою: вул. Театральна, 18 (в будинку зараз тривають реставраційні роботи), продовжує традиції Потужицької бібліотеки. Вона і надалі займає те ж приміщення, навіть зберігає документацію Музею ім. Дзедушицьких, бібліотечні меблі, знаки приналежності (печатки), а книги розміщені на полицях згідно з колишньою системою розташування фондів.

⁵⁶ *Olszewicz, W.* Op. cit. – S. 21.

⁵⁷ В. Дзедушицький мав чотирьох дочок, які повинні були дати свою згоду на утворення майбутньої Ординації. Документація, що відображає всі етапи старань про згоду найвищих державних влад, зберігається у Науковій бібліотеці Державного природознавчого музею НАН України у Львові.

⁵⁸ *Korespondencja Jyzefa Lozieskiego...* – S. 55.

⁵⁹ Див. м. ін.: *Przewodnik po Lwowie (wydany przy wspiyudziale) Wydziaiu Gospodarczego V Zjazdu Lekarzy i Przyrodnikow polskich.* – Lwów, 1888. – S. 162; «Biblioteka Poturzycka (Wiodzimierza hr. Dzieduszyckiego), ul. Teatralna 18, II piętro». А. Холлендер (*Ilustrowany przewodnik po Lwowie, wraz z planami miasta Lwowa, Powszechnej Wystawy Krajowej w 1894 r., Teatru hr. Skarbka, Teatru Letniego, kolei konnej i elektrycznej.* – Lwów, 1894. – S. 56) подає адресу: Потужицька бібліотека (В. гр. Дзедушицького, вул. Театральна, 18, 2-й поверх). А на с. 17 помилково вказує: «При музеї знаходиться цінна бібліотека, що називається Потужицькою з фондами переважно з галузі природознавчих наук».

⁶⁰ Наукова бібліотека Державного природознавчого музею... Оп. № 1, спр. № 49, 50.

⁶¹ «Шановний пане. Маю сміливість переслати Панові примірник написаної мною монографії про одну сім'ю мохів з Татрів для Бібліотеки Музею, а одночасно гербарій з 208 одиниць сортів тієї ж сім'ї з різних околиць Татрів». (*Korespondencja Jyzefa Lozieskiego...* – S. 159.)

⁶² Там само. – С. 159.

⁶³ *Dzieduszycki, W.* Przewodnik po Muzeum... – S. XI.

⁶⁴ Потужицька бібліотека у Львові функціонувала до початку Другої світової війни у флігелі колишнього Палацу Дзедушицьких по вул. Курковій, 17.

⁶⁵ Наукова бібліотека Державного природознавчого музею... Оп. № 1, спр. № 14.

⁶⁶ Там само. Оп. № 1, спр. № 30, с. 1–3.

⁶⁷ Там само. Оп. № 1, спр. № 230, с. 9.

⁶⁸ *Olszewicz, W.* Z pamiktnika starego bibliotekarza... – S. 33.